

Der burde have været roser

Første sætning

Der burde have været roser

A. Betydningen af *burde* efter ODS:; 1) tilkomme ifølge ret og billighed, eller efter fortjeneste; oftest med overgang til personlig konstruktion: *ære den som ære bør*, betyder: '(man skal) ære den som der tilkommer ære', men det ændres til: *ære den som æres bør*, dvs.: 'man skal ære den som det er passende at vi ærer'; 2) ikke at kunne undlade eller undgå noget uden at begå, eller uden at der begås en fejl; 2.1) til betegnelse af at en handling er påkrævet som billig, retfærdig, passende osv., 2.2 til betegnelse af, at den handlende person er moralsk forpligtet til ikke at undlade noget.

B. Betydningen af tidsformen (fortids førfremtid. futurum exactum in præterito) *burde have været* er efter Mikkelsen (1911 s. 443): 'hvad der er afsluttet i forhold til noget, der er tilkommende for det forbigangne', fx *Jeg tænkte nok at palmen ville være gået ud*. Imidlertid forudsætter denne betydning at verbet forekommer i en ledsætning der er styret af en anførende verbum i oversætningen som er fortid, således at man har fænomenet *consecutio temporum*, tidsforskydning i anførte sætninger. Det sammensatte verbalformer får imidlertid andre betydninger hvis de optræder i helsætninger, hvor *consecutio temporum* ikke forklarer formen.

Han bør spise op

Modalverbum (nemlig *ville, kunne, skulle, måtte* og *burde*) + 0-infinitiv (som tilsammen kan kaldes fremtid) bruges om hvad der er tilkommende i forhold til nutiden: 'det er en fejl hvis han herefter undlader at spise op'

Jeg mente at han burde spise op

Fortids fremtid (med modalverbum i præteritum) bruges (i en ledsætning) om hvad der er tilkommende i forhold til det forbigangne: 'jeg mente på et tidspunkt at det var en fejl hvis han derefter undlod at gå'.

Han burde spise op

Fortids fremtid i helsætninger bruges om det kontrafaktivt tilkommende i forhold til nutiden: 'det er egentlig en fejl - selv om han næppe ved det - hvis han herefter undlader at spise op'. NB: det betyder altså ikke: 'det var en fejl...'

Han bør have spist op

Førfremtid bruges 1) om hvad der er afsluttet i forhold til noget der er tilkommende for det nuværende: 'det er en fejl hvis han ikke (fx inden i morgen) har spist op; eller 2) om hvad der er begyndt før et tidspunkt i fremtiden og da endnu varer: *I næste måned vil han have været her et år*; 3) man kan også fokusere på modalitetstypen og således få en betydning med overgang til epistemisk betydning: 'det er sandsynligt at han har spist op - eftersom det allerede at stykke tid har været en fejl hvis han undlod at gøre det'

Jeg sagde til ham at han burde have spist op inden vi kom

Fortids førfremtid bruges i tidsforskudte ledsætninger: 'hvad der er afsluttet i forhold til noget, der er tilkommende for det forbigangne': 'dengang sagde jeg at at det på et senere tidspunkt, nemlig inden vi kom, ville være en fejl hvis han ikke havde spist op'

Han burde have spist op

Fortids førfremtid bruges i helsætninger (dvs. sætninger uden tidsfølge) om en i nutiden uopfyldt fortidig forventning om det tilkommende for det forbigangne: 'det er egentlig en fejl - omend han næppe ved det - hvis han ikke (allerede nu) har spist op - og det har han ikke'.

Der bør være roser

Modalverbum (nemlig *ville*, *skulle* og *burde*) + 0-infinitiv (som tilsammen kan kaldes fremtid) bruges om hvad der er tilkommende i forhold til nutiden: 'det er en fejl hvis der ikke kommer nogle roser her'. Læg mærke til at infinitiven af det statiske verbum *være*, får betydning af overgang 'komme' efter *burde*.

Jeg tænkte at der burde være roser

Fortids fremtid (med modalberbum i præteritum) bruges (i en ledsætning) om hvad der er tilkommende i forhold til det forbigangne: 'jeg tænkte på et tidspunkt at det var en fejl hvis der ikke kom nogle roser der'.

Der burde være roser

Fortids fremtid bruges i helsætninger (dvs. sætninger uden tidsfølge) om en i nutiden uopfyldt fortidig forventning om det tilkommende for det forbigangne: 'det er en fejl - selv om det næppe er bekendt - hvis der ikke kommer nogle roser der'. Det betyder altså ikke: 'det var var en fejl ...'

Der bør (den 5 juni) have været roser (i en uge)

nutids førfremtid har specielle forhold med modalverbet *burde*; sætningen betyder nemlig faktisk **ikke**: 1) om hvad der er afsluttet i forhold til noget der er tilkommende for det nuværende: 'det er en fejl hvis der ikke (5 juni) allerede har været roser (som er forsvundet igen); **derimod kan** den betyde: 2) om hvad der er begyndt før et tidspunkt i fremtiden og da endnu varer: *Det er en fejl hvis der ikke i næste måned haver været roser i en uge*; og den kan heller **ikke** have epistemisk betydning: 'det er sandsynligt at der er roser - eftersom det allerede at stykke tid har være en fejl hvis der ikke var det'.

Dette skyldes antageligt at *Der har været roser* enten betyder: 'der var roser tidligere, men de er der ikke mere' eller med overgang til epistemisk betydning: 'der er ikke nogen roser nu, men (sporene tyder på) at der tidligere antagelig var roser'. Ingen af disse betydninger kan aktualiseres inden for *burde*'s virkeområde fordi man ikke kan sige om noget der har været, men ikke er mere, at det er en fejl hvis det ikke er der.

Jeg mente at der burde have været roser (i månedvis inden vi kom)

Fortids førfremtid bruges i tidsforskudte ledsætninger: 'hvad der er afsluttet i forhold til noget, der er tilkommende for det forbigangne': 'dengang mente jeg at det på et senere tidspunkt, inden vi kom, ville være passende at der havde været roser (i flere måneder)'

Der burde have været roser

Fortids førfremtid bruges i helsætninger (dvs. sætninger uden tidsfølge) om en i nutiden uopfyldt fortidig forventning om det tilkommende for det forbigangne: 'det er egentlig en fejl - hvad der næppe er bekendt - hvis der ikke allerede nu er roser - og det er der faktisk ikke'.

C. Det vanskelige ved *Der burde have været roser* er nu dette at der ved modal verbet *burde* både er en normsender, den der vurderer at noget er en fejl, og en normmodtager, den der undlader at udføre en handling; og begge skal være personer, normmodtageren kan således ikke være roser. I I.P. Jakobsens historie er fortælleren (manden på bænken ved muren og balkonen) både normsender og normmodtager. Den handling som det ville være en fejl at undlade, er jo nemlig at forestille sig at der er roser. Paradokset opstår således ved at fortælleren siger:

Hvis jeg forestillede mig et proverbs, ville det være en fejl (når den blå page i proverbs var på vej væk) hvis jeg ikke allerede da havde forestillet mig at der var roser

(18/5) Tidsformerne skal nok ganske simpelt fortolkes således at sætningen første gang betyder dobbelt irrealis:

Hvis jeg havde forestillet mig et proverbs, ville det være en fejl hvis jeg ikke også havde forestillet mig at der havde været nogle roser

Derimod får sætningen den helt normale tidsbetydning (som hos Mikkelsen) når den forekommer i slutningen:

Jeg tænkte (da jeg begyndte at forestille mig ting ved muren) at der (når den blå page var på vej væk allerede) burde have været roser (hele sommeren) så de nu kunne drysse ned.

Sætningen handler således ikke om roserne, men om den svigtende forestillingsevne; om bevidstheden med de to viljer eller ønsker, hvoraf den ene de resigneret konstaterer at den anden ikke kan forestille sig det som det ville være en fejl ikke at forestille sig - fordi den åbenbart slet ikke ved at den skal forestille sig det.

Kompositionen

Kompositionen aflæses først og fremmest af hvilke steder der skiftes tempus (tidsformen på verbet) med den virkning at der skiftes mentalt rum, men der kan også være bestemte former af substantiverne som er markører for mentale rum. Men der sker også inden for et etableret mentalt rum en modulation som i Bachs: *Det musikalske tilbud*, som hen i gennem stykket ubemærket skifter toneart (ved et stykke tid ikke at benytte de toner der med deres #'er eller b'er markerer den intonerede toneart). Efter en mental rumskaber, fx en der skaber et irrelt rum, som fx *Der burde have været roser*, kommer der en række nominal sætninger - som altså ikke har markeret tid eller realitetsværdi - og derefter kan der fortsættes med fx nutid, således at det irrelle rum fremstår som reelt.

- I.: **Første forestilling** (som er fiktionsplanet): *gule roser ligegyldigt dryssende de sarte blade ned i hjulsporene*
 A: *Der burde have været roser*
- II.: **Anden forestilling** (som måske er fiktionsplanet): *røde, roserne*
 A: *Eller skulle de være røde, roserne*
 B: *Saa, - nu er han skjult af husene*
 C: *Saadan store Sletters Graa og Grønne ... det er som om mange mødige Miles Træthed stiger op fra dem...*
- III.: **Tredie forestilling** (som er en irreel mental rekonstruktion): *roserne burde have tittet frem*
 A: *...der er det roserne burde have været...den lange ensformige flade brydes...hvor det må have været forfriskende at bryde op..naar man var træt, fantaserende ræsonnement om hvorledes det må have været tidligere i de bygninger og i haven.*
 B: *Og det har de været tidt...De har hadet.. Men paa Balkonen kunne man da i alt Fald komme bort...hver i sit Mod, hver i-mod Sit, NB: paronomasi, en slags kiasme. Husfruer, tunge og frugtsommelige, de også: syntaktisk kan det kun være således at der også er andre ting der er tunge og frugtsommelige, andre end husfruerne. Der har ikke umiddelbart i det tidligere været andre frugtsommelig, men ordet frugt forekommer i I.A.: ukendte Frugter, sanserne fable om i deres Drømme Husfruerne er (i denne læsning) således tunge og frugtsommelige som sansernes drømme. 'Tyngden' forekommer i den grønne Kampagne og de mødige Mile. Således forstået er 'husfruerne' (som i sig selv er*

produkt af den ræsonnerende fantasi) tunge som vandringen over kampagnen (som måske hører virkeligheden til. 'Fantasien' er således lige så tung som 'virkeligheden'.....*dersom Døden kunde sendes med an Tanke...*

C: det er altid Kvinder og Mænd, selv diss magre, hvide Jomfrusjæle der...raaber: grib os! Fortællerens kommentar til hvorledes hans eget fantaserende ræsonnement altid vender tilbage til de samme temaer om kvinder og mænd - og deres ulykkelige forhold til hinanden. Kun på den måde giver ordet *selv* mening, nemlig: 'mine forestillinger kan kun finde ulykke, endog også hos den "magre, hvide" jomfrus længsel efter ædle mænd (høge).

IV. **Fjerde forestilling** (som er en irreel fantasi): *Et proverbs med to skuespillerinder, røde og gule tuf*

A. Man kunde tænke sig et Proverb her. Sceneriet vilde passe godt til et Proverb

B: Stoffer og Farver passer rigtig godt

C: Personerne: To Pager...de virkelige Pager har jo slet ikke svaret til...Pagerne her, det er Pagerne

D: en Skuespillerinde, der skal være den yngste af Pagerne, er i tynd Silke

E: Hun er gift, men det varede kun halvandet Aar....og skal slet ikke have opført sig godt...

F: Den anden Skuespillerinde er i proberbet den slanke Melankolske. Hun er ugift, ...

V. **Femte forestilling i fjerde forestilling** (som er en fiktiv verden i et irreelt fantasi-rum): *blå og gul page*

A: Og nu staar den Gule oppe på Balkonen

B: Blå: "Nej, der er Ingenting til i Verden...Lykken gik usynlig forbi min dør

C: Gul: Sjette forestilling i femteforestilling (som er en irreel fantasiverden i en fiktiv verden i et irreelt fantasi-rum): *hun hørte en anden verden til rosennære*

VI **Fiktionsplan: gyldentgrønt firben**

A: - Nu løber der et gyldentgrønt Firben langs...

B: Hvis man kunde finde en Sten....

C: Tag dig i agt...,

D: Nej, det er ikke til at ramme...,

E: Alligevel, en forskrækkelse fik han da....

VII **Fjerde forestilling-2:**

A: *Men pagerne de blev borte.* Det er klart, Når den der sidder og fantaserer og forestiller sig ting, pludselig får fanget sin opmærksomhed af et firben, så forsvinder forestillingsbillederne.

B: *Hun sad saa nydeligt.. klang af spot og klang af sympati,* men manden kan med tanken søge tilbage til fantasibilledet vemodigt over at det synes at være forsvundet. Læg mærke til at han tænker på skuespillerinderne, ikke på oagerne, altså forestilling 4 og ikke forestilling 5.

C: *Og er det nu ikke som om de begge var der igen?* Bevidstheden undrer sig over at den kan finde ind i det samme fantasibillede.

D: *De er der, og de har spillet videre i Proverbet, mens de har været borte, og er blevet ved at tale* og her kommer **miraklet**, mens manden har kastet stenen efter firbenet, og koncentreret sig om det, dvs. kun haft sin bevidsthed ved det, har de personer som agerede i hans dagdrøm spillet videre. Hvordan det. Man må forestille sig at hans bevidsthed har kastet stenen, mens det ubevidste har fortsat dagdrømmen; ynglingeelskoven kan jo - siger dagdrømmen - flakke rastløs gennem alle Anelsers Lande og alle Haabets Himle. Og det sker præcis på det sted i historien hvor mandens tanker finder tilbage til dagdrømmens lande, dvs. alle Anelsers lande og Haabets Himle.

E: *og nu siger den ældre den gule..at han ikke*

VIII Femte forestilling-2 "Nej tro du mig..."

A: *Drømmenes evige ungdom*

B: *Der burde have været roser, Roserne kunde nu ryste en hel Regn af rosenblade...*

Metaforer og metonymier

Der forekommer mange og prægnante **metaforer** i teksten:

I.A.: *ukendte Frugter, Sanserne fable om i deres Drømme.* Det sanserne fabler om i deres drømmer må være fantasibilleder, og frugterne er altså resultatet af fantaseren som netop på forhånd er ukendt for den fantaserende.

II.A: *en Hilsen eller et Fingerkys til vandreren*

III.B.: *brogede Baamd har flagret ... som Elskovsvink og Stævnemødeløfter*

III.B.: *selv disse magre, hvide Jomfrusjæle, der som en Flugt af vildede duer presser sig mod det sorte Gitter og raaber: grib os! ud til tænkte, ædle Høge.*

VII.D.: *den vage Yndlingeelskov, der ... flakker gennem alle Anelsers Lande og Alle Håbets Himle* personifikation med overgang til metonymi.
 VIII.A.: *den har byttet Drømmenes frie Evighed for en Lykke der kan maales i Timer og som ældes i timer; for om den end stadig forynges, saa mister den dog hver gang en af de Straaler, der i en Gloriekrans, der ikke kan visne, straalere om Drømmenes evige ungdom.* Det forekommer at være noget sludder. Hvordan kan *den Kærlighed du finder, bunden af to hvide Arme* på en gang 1) *stadig forynges og ikke kan visne* og have *Drømmenes evige ungdom*, men samtidig 2) *hver gang miste en af de Straaler ... der ... straalere om den?* Forgår den eller forgår den ikke. Bedste bud: Drømmene er evige, og hver gang man forsøger at realisere en af dem, forgår den; men der er stadig andre drømme.

Der forekommer også mange **metonymier** i snæver forstand:

I.A.: *Af de store blege gule* forudsætter at der er en der vælger mellem et større udvalg af roser

I.A.: *ligegyldigt dryssende de sarte blade*: enallagæ: blade kan ikke drysee blade på en ligegyldig måde, det må altså være scenografen der har fået er ligeglåd med at de drysser

I.A.: *forbidragende rosendufte*, det er næppe roserne eller duftene der drager forbi, men snarere den vogn der har lavet hjulsporene.

II.B.: *en træg og langsomt svajet Bugtning* (enallagæ adjektivis)

II.C.: *mange mødige Miles Træthed*

V.: *hendes søndagsklædte Tanker gik mod Maal*

VII.B.: *uvidende længsel*

VIII.A.: *den har byttet Drømmenes frie Evighed for en Lykke der kan maales i Timer*

Semantiske modsætningssystemer

Der er en modsætning mellem det statiske og det dynamiske:

I	Hjulspor derinde	dryssende blade glimt
II	roserne	vandreren
II.C.:	tyngende træthed, søge og hige	hygge sig ind i

III	balkonen, haven	
	beboere, træer, roser	vandreren,
	hadet, helvede	
	proverbets scene	
	skuespillerinderne:	pagerne
	virkeligheden	forestillingsbilledet